

PLAN I PROGRAM GLAZBENOG ODGOJA U DIJECEZANSKIM GIMNAZIJAMA

»Neka se veoma cijeni pouka i upotreba glazbe u sjemeništima, novicijatima i zavodima muških i ženskih redova, a i u ostalim katoličkim zavodima i školama; da bi se pak te pouke ostvarile, neka se temeljito izobrazu učitelji, koji su određeni da poučavaju svetu glazbu...«

(II Vatikanski sabor u gl. VI Konstitucije o sv. liturgiji 1963. god.)

Prvi sastanak nastavnika glazbenog odgoja u dijecezanskim i redovničkim dječjačkim sjemeništima održan je u kolovozu 1962. god. u Zagrebu. Organizirao ga je Dijecezanski odbor za crkvenu glazbu Zagrebačke nadbiskupije pod predsjedanjem A. Vidakovića. Bio je to sastanak informativno-seminarskog karaktera gdje su se okupila deseterica nastavnika glazbenog odgoja u dječjačkim sjemeništima iz raznih naših gradova da se dogovore o jedinstvenom planu, programu i sistemu glazbenog odgoja u srednjim vjerskim školama Jugoslavije. Zaključci ovog sastanka poslani su Konferenciji biskupa Jugoslavije na uvid.

Drugi sastanak nastavnika glazbenog odgoja u dječjačkim sjemeništima, koji je opet organizirao Dijecezanski odbor za crkvenu glazbu Zagrebačke nadbiskupije, održan je 1964. god., dakle, dvije godine iza prvog sastanka. Na ovom drugom sastanku, koji je zapravo bio seminar i trajao puna četiri dana, sudjelovalo je oko petnaest nastavnika i nastavnica čč. ss. Zaključci i ovog seminara, za kojeg se može reći da je od povijesnog značenja, poslani su također Konferenciji biskupa Jugoslavije.

I prije II Vatikanskog koncila postojale su jasne odredbe Crkve o nastavi glazbenog odgoja u sjemeništima koje su se kod nas, nažalost, veoma malo provodile u djelo. Od novijih propisa o crkvenoj glazbi u sjemeništima spomenut ću encikliku Pija X. »Među brigama« od 1903. god. t. 4., 25. i 26. gdje posebno ističe važnost koralna, »pjevačkih škola« i podučavanja u estetici crkvene glazbe u sjemeništima. Pio XI u svojoj apostolskoj konstituciji o liturgiji i glazbi od 1928. god. t. I i II posebno ističe da se crkvena glazba treba poučavati i u redovničkim zajednicama, a ne samo u dijecezanskim sjemeništima i to od početka školovanja, gotovo svaki dan! Pio XII u enciklici »Uredba svete glazbe« od 1955. god. u t. 37. daje smjernice za teoretsku i praktičku pouku crkvene glazbe Još 1949. god. uputila je Kongregacija za sjemeništa i sveučilišta svim ordinarijima propise o nastavi crkvene glazbe u sjemeništima i redovničkim novicijatima. Zbog važnosti citiram izvod iz ovih propisa:

1. Sveta glazba mora biti pribrojena obaveznim (necessariis) predmetima i zato je treba apsolutno predavati svim sjemeništarcima, i to već od prvog razreda gimnazije pa sve do potpuno završene teologije.
2. Učitelji svete glazbe predlažu, a Ordinarij odobrava godišnje programe.
3. Raspodjela satova svete glazbe preko tjedna mora se urediti prema normama Apost. Konstitucije »Divini cultus sanctitatem« (br. 1—2). Satovi obuke moraju se uvrstiti u opći raspored sati...
4. Jednako kao i iz ostalih predmeta, dužni su gojend polagati godišnje ispite iz svete glazbe.
5. U svakom sjemeništu mora biti sposoban učitelj svete glazbe koji se ima pribrojiti profesorskom zboru i to obzirom na sve učinke...
6. Što smo gore odredili, počinje vrijediti odmah slijeedeće školske godine (1949—50.).«

Rim, 15. kolovoza 1949.

Dakle, propisi o nastavi crkvene glazbe su jasni. I oni stariji i ovi noviji, uključivši i postkoncilsku Uputu o glazbi u svetom bogoslužju Svetog zbora obreda t. 19 a i 52,

govore gotovo isto. Preostaje samo da biskupi, poglavari sjemeništa i nastavnici crkvene glazbe zajedničkim silama konačno odrede jedan jedinstveni plan, program i sistem nastave crkvene glazbe za sva naša sjemeništa i dijecezanska i redovnička.

U tu svrhu, da pripomognem zajedničkom pronalaženju najlakšeg, najjednostavnijeg i najsvrsishodnijeg plana, programa i sistema glazbenog odgoja u dječjačkim sjemeništima, predlažem:

I Konferencija biskupa Jugoslavije trebala bi odrediti da se u opći raspored sati nastave u svim srednjim vjerskim školama mora uvrstiti u prvom, a po mogućnosti i u drugom razredu srednjih vjerskih škola najmanje po dva sata tjedno, a u ostalim razredima najmanje po jedan sat tjedno nastave iz predmeta »glazbeni odgoj«. Zborno pjevanje i sviranje ne bi trebalo ući u sastav uže nastave, već bi se trebalo održavati izvan školske obuke.

Obrazloženje: U prvom i drugom razredu srednjih vjerskih škola potrebno je barem dva sata tjedno nastave crkvene glazbe zbog toga što većina učenika dolazi u prvi razred naših sjemeništa s nerazgibanim grlima nerazvijenim sluhom, bez ikakvog ili vrlo slabog i teoretskog i praktičkog glazbenog predznanja. Uz jedan školski sat nastave tjedno nije moguće temeljito savladati niti najosnovnije pojmove o intonaciji, ritmu i najnužnijoj teoriji glazbe i pjevanja, a posebno gregor. koralna.

II Glazbeni odgoj u svim sjemeništima trebalo bi provoditi prema Tonic-solfa sistemu, prilagođenom našim prilikama. Osnova za program glazbenog odgoja, prema nastavnim komponentama, trebala bi biti sljedeća:

I INTONACIJA:

1. Tonovi dur ljestvice. Postepeno usvojiti tonove pomoću solmizacije, slovcane i relativne, te apsolutne notacije. Redoslijed usvajanja tonova mogao bi biti 1. DO-SO 2. MI 3. do i so, 4. TI 5. RE 6. FA 7. LA.
2. Tonovi mol ljestvice, postepeno: 1. la, DO MI 2. TI i RE 3. FA 4. Si 5. BA (fi).
3. Alteracije: povišeni IV stupanj u duru i sniženi VII stupanj u duru. Ostale alternacije samo informativno.
4. Modulacije.
5. Paralelno postepeno: dvoglasje, troglasje i četveroglasje.

II RITAM:

Najčešće jednostavne i složene mjere, taktiranje, triole, sinkope, stanke. Ritamski slogovi uz jednostavne i složene ritamske oblike.

III TEORIJA:

Uzmah. Legato i ligatura, staccato. Abbreviature, motiv, fraza rečenice, kadence, sekvence, inverzija, analiza malih oblika. Abeceda, ključevi, klavijatura, kromatski znaci. Ljestvica, stupnjevi, stepeni. Dur i mol ljestvice do četiri predznaka. Oznake za dinamiku, tempo i izražaj. Intervali: veličina i tvorba. Transpozicija. Tehnika pjevanja (teoretski i praktično), disanje pri pjevanju, postav glasa i artikulacija, izgovor konsonata i vokala. Recitativ.

IV KORAL:

Kratki historijat. Crtovlje, ključevi, osnovni oblici koralne notacije. Neume od dvije, tri, četiri i više nota uz transkripciju. Kromatski i ostali pomoćni znaci. Pressus. Stanke u koralu. Modusi. Ritam u koralu i ritamski znaci. Sulmiziranje i pjevanje lakših koralnih napjeva s tumačenjem osnovnih koralnih oblika. Psalmidija.

V LITURGIKA:

Samo osnovni pojmovi i oblici liturgijskih funkcija, kod kojih se primjenjuje crkvena glazba. Liturgijska godina Misa. Oficij. Propisi o liturgijskoj glazbi.

N. B. Intonaciju, ritam, teoriju, koral i liturgiku obrađivati paralelno!

VI POVIJEST GLAZBE:

Pregled glazbenih razdoblja s najvažnijim predstavnicima. Posebni osvrt na povijest crkvene glazbe, naročito kod nas.

VII GLAZBALA:

Kratki pregled glazbala s posebnim obzirom na orgulje. Ova nastavna građa mogla bi se raspodijeliti prema slijedećem PROGRAMU:

I RAZRED

(2 sata tjedno)

Intonacija dura, osnovni ritma, dikcija, koralne neume, osnovni pojmovi o liturgiji i liturgici, dvoglasje.

RUJAN:

Uvod: o tonovima i glazbi. Dvodobne mjere: mjera ili takt, međa, ritamski slogovi, teza i arza, doba, spajanje trajanja doba, vrijednost (oblici) nota i najvažnije dvodobne mjere uz taktiranje, znak za ponavljanje. Prva dva tona: DO i SO (tonika i dominanta). Tvorba glasa. Trodobne mjere i taktiranje trodobnih mjera. Punktirana polovina. Ligatura. Intonacija tona MI (tonički trozvuk). Relativna notacija s »DO« ključem. Legato.

LISTOPAD:

Disanje pri pjevanju, načini disanja, funkcija dijafragme, rad glasilnica. Odah. Motiv, fraza, rečenica. Kadence. Četverodobne mjere i taktiranje. Notacija grurovskog koral: uvod u postanak koralnih notnih oblika, punctum quadratum, ictus, C ili DO ključ. Postav glasa. Artikulacija općenito. Liturgija i liturgika (osnovni pojmovi).

STUDENI:

Intonacija tona »do« (gornji do). Izgovor konsonanata. Stanke (u vrijednosti jedne dobe i više doba). Razdjeli (stanke) u koralu. Izgovor vokala. Artikulacija vokala »a«. Liturgijski zakoni (općenito).

PROSINAC:

Intonacija tona »so« (donji so). Uzmah. Artikulacija vokala »e«. Raspolovljena taktna doba (Tate, »osmine«) i odgovarajuće stanke. Artikulacija vokala »i«. Liturgijske knjige.

SIJEČANJ:

Intonacija tona »TI« (VII stupanj dur ljestvice). Ostali koralni notni osnovni oblici: punctum inclinatum, virga, quilisma. Neume od dvije note. Ritmički znaci u koralu. Artikulacija vokala »o«. Liturgijske molitve i pjesme.

VELJAČA:

Produženo trajanje dobe (ligaturom i točkom — »Tate«). Artikulacija vokala »u«. Koralne neume od tri note. Liturgijski čini.

OŽUJAK:

Recitativ (deklamacija teksta). Intonacija tona »FA«. Intonacija tona »LA«. Rimska liturgija i ostale liturgije. Ljestvica, stupnjevi, stepeni.

TRAVANJ:

Sekvence, inverzija. Analiza glazbenih rečenica do osam taktova. »FA« ključ u koralu. Neume od četiri i više nota. Neumae liquescentes. Dvoglasje. Liturgijska godina (podjela). Pressus, strophicus, oriscus sve uz transkripciju.

SVIBANJ:

Raščetverena taktna doba (Tafatefe — »šesnaestine«) s derivatima i odgovarajućim stankama. Triola, legato i staccato. Složene mjere. Direktorij i vrste blagdana.

LIPANJ:

Najvažnije oznake tempa i dinamike. Solmiziranje lakših narodnih popijevaka. Ponavljanje.

NB! Kroz cijelu godinu pjevanje lakših jednoglasnih i dvoglasnih narodnih i umjetničkih, cr-

kvenih i svjetovnih skladbi, te slušanje glazbe pomoću gramofona, magnetofona, radija i sl.

II RAZRED

(2 sata tjedno)

Intonacija mola, ritam koral, tonaliteti, intervali, presjek kroz liturgijsku godinu s napomenama o propisima za crkvenu glazbu u pojedinim dijelovima liturgijske godine.

RUJAN:

Ponavljanje intonacije, ritma i teorije iz I razreda. Sinkopa. Koralni modusi. Ponavljanje o liturgijskoj godini. Mol: intonacija toničnog trozvuka »la — DO — MI«.

LISTOPAD

Intonacija tonova »TI« i »RE« u molu. Osnovni i jednostavni ritam koral. Sastavljeni ritam koral. Položaj ictusa. Došašće i Božić: liturgijska pravila, posebno propisi za crkvenu glazbu.

STUDENI:

Intonacija tona »FA« u molu. Glazbena abeceda, ključevi, klavijatura. Čitanje nota u »G« ključu. Veliki ritam koral. Liturgijski obredi na Svijećnicu.

PROSINAC:

Intonacija tona »SO« u molu. Kromatski znaci. Kromatski znaci u koralu. Solmiziranje lakših antifona. Korizmeno vrijeme.

SIJEČANJ:

Dur i mol ljestvice do četiri predznaka. Određivanje tonaliteta. Liturgija Velikog tjedna (od Cvjetnice do Vel. Petka).

VELJAČA:

Intonacija tona »SI« u molu (povišeni VII stupanj mola) Intonacija tona »BA« u molu (povišeni VI stupanj mola) Alternacija. Intonacija tona »FI« (IV povišeni stupanj dur ljestvice). Liturgija Velikog tjedna (Velika Subota).

OŽUJAK:

Intonacija tona »TU« (sniženi VII stupanj dur ljestvice) Ostali kromatski promijenjeni tonovi dur ljestvice (samo bit intonacije). Uskrsno vrijeme.

TRAVANJ:

Modulacija u tonalitet dominante. Solmiziranje lakših dijelova koralnih misa. Modulacije u subdominantu i u bilo koji tonalitet. Poduhovsko vrijeme.

SVIBANJ:

Intervali. Transpozicije. Ostali liturgijski obredi u kojima se upotrebljava crkvena glazba (ophodi, sprovođi, doček biskupa itd.)

LIPANJ:

Ostale oznake za tempo, dinamiku, izražaj. Abbreviature. Pjevanje lakših koralnih melodija. Ponavljanje.

NB! Kroz cijelu godinu pjevanje koral, te prikladnih jednoglasnih skladbi uz slušanje glazbe.

III RAZRED

(1 sat tjedno)

Psalmodija, glazbala, misa, oficij. Troglasje, četvroglasje. Glazbeni oblici.

RUJAN:

Ponavljanje gradiva II razreda. Ponavljanje o liturgijskim obredima.

LISTOPAD:

Troglasje (homofono). Psalmodija: općenito (struktura psalma, kadence itd.) Pjevanje psalma po (I i II) načinu. Sv. Misa (vrste i dijelovi).

STUDENI:

Troglasje (polifono). Pjevanje psalama po III, IV, V i VI načinu. Sv. Misa — nastavak.

PROSINAC:

Pjevanje psalama po VII i VIII načinu. Tonus peregrinus. Vesperae. Liturgijski napjevi u sv. Misi.

SIJEČANJ:

Četverglasje (homofono). Uvod u glazbala (podjela). Liturgijski napjevi u sv. Misi — nastavak.

VELJAČA:

Četverglasje (polifono). Najvažniji vokalni oblici. Gudačka glazbala. Ostala glazbala sa žicama. Oficij (dijelovi i način pjevanja).

OŽUJAK:

Duhačka drvena glazbala. Duhačka limena glazbala. Udaraljke. Antifone. Oficij — nastavak. Najvažniji instrumentalni oblici.

TRAVANJ:

Orgulje: kratko razvoj i dijelovi. Funkcije pojedinih dijelova. Himni. Napjevi oficija.

SVIBANJ:

Registri orgulja. Harmonium. Sekvence. Napjevi oficija.

LIPANJ:

Najvažniji orguljski oblici. Ponavljanje.
NB! Kroz cijelu godinu slušanje i pjevanje prikladnih skladbi.

IV RAZRED

(1 sat tjedno)

Povijest glazbe: Ukratko glavne značajke pojedinih razdoblja, najvažniji predstavnici i djela. Propisi crkvene glazbe (upoznavanje s osnovnim smjernicama liturgijske glazbe).

RUJAN:

Ponavljanje najvažnijih instrumentalnih i vokalnih oblika. Glazba starih naroda: Egipćani, Rimljani itd. Glazba srednjeg vijeka, osobiti osvrt na crkvenu glazbu. Uvod u tumačenje propisa o liturgijskoj glazbi.

LISTOPAD:

Glazba u doba Nizozemaca (Flamanaca) Renesansa. Palestrina, O. di Lasso itd. Enciklike Pija X, XI i XII o crkvenoj glazbi — samo informativno. Glava VI Konstitucije o crkvenoj glazbi II Vatikanskog Koncila: prva polovica.

STUDENI:

Barok. Crkvena glazba XVII stoljeća. Opera (postanak i razvoj). Kantata. Oratorij. Händel, Bach. Koncilska konstitucija o crkvenoj glazbi: druga polovica.

PROSINAC:

Glazba XVIII stoljeća. Sonata, simfonija. Klasika. Haydn, Mozart, Beethoven. Postkoncilska Uputa o glazbi u sv. bogoslužju Sv. Zbora obreda od 1967 god. — prvi dio.

SIJEČANJ:

Romantizam: Schubert, Weber, Mendelssohn, Schumann. Uputa o glazbi u sv. bogoslužju — drugi dio.

VELJAČA:

Obnova crkvene glazbe, Cecilijanski pokret u svijetu i kod nas. Uputa o glazbi u sv. bogoslužju — treći dio.

OŽUJAK:

Berlioz, Wagner, Liszt, Brahms, Bruckner, Novija njemačka glazba. Novija francuska glazba (Franck, Debussy, Widor). Talijanska glazba i ruska glazba.

TRAVANJ:

Glazba kod Hrvata. Pučke popijevke, narodna glazbala, Cithara octochorda. Lisinski, Kuhač, Zajc. Najvažniji naši skladatelji Cecilijanskog pokreta.

SVIBANJ:

Suvremeni hrvatski skladatelji, naročito crkveni.
NB! Kroz cijelu godinu učenici pjevaju i slušaju prikladne jednoglasne i višeglasne primjere iz pojedinih glazbenih razdoblja.

Obrazloženje: Program je načinjen na temelju modificiranog Tonic-solfa sistema i zaključaka seminara 1962. i 1964. god. Formiran je prema našim potrebama, tako da daje učenicima dovoljno znanja iz opće glazbene naobrazbe i ujedno minimum dovoljnog predznanja za nastavak usavršavanja na području crkvene glazbe tokom bogoslovnog studija. Jedan unificirani program nastave glazbe potreban je zbog jedinstvenog duha glazbenog odgoja, zbog jedinstvenog udžbenika za sva sjemeništa, te

zbog eventualnog prelaza učenika iz jednog sjemeništa u drugo.

Program je usmjeren prema formiranju glazbene ličnosti budućeg svećenika i to u prvom redu za potrebe liturgije, a zatim i za vođenje i nadziranje crkvenog pjevanja u župi.

III

Uvođenje nastave glazbenog odgoja u diecezanskim i redovničkim srednjim vjerskim školama prema suvremenijem jedinstvenom sistemu, programu i broju sati, uz moderna sredstva i metode, trebalo bi započeti gdje je moguće odmah, a svakako od slijedeće školske godine, postepeno, počam od prvog razreda.

IV

Pisanje i tiskanje jedinstvenog udžbenika za sve razrede srednjih vjerskih škola trebalo bi povjeriti Institutu za crkvenu glazbu pri Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, kao našoj najvišoj interdijecezanskoj ustanovi za crkvenu glazbu i svakako odrediti potrebna materijalna sredstva.

V

Ordinariji bi trebali preporučiti svim nastavnicima glazbe i u redovničkim i u dijecezanskim dječjačkim sjemeništima, da svake godine dođu na stručni sastanak (seminar), koji bi trebao organizirati Institut za crkvenu glazbu u Zagrebu u suradnji s Dijecezanskim odborima za crkvenu glazbu.

VI

Pučko pjevanje trebalo bi se njegovati i provodati redovito u svim dječjačkim sjemeništima i novicijatima svom pomnjom, a tamo gdje ne postoji trebalo bi ga uvesti. Pučko pjevanje treba da vodi sposoban nastavnik glazbenog odgoja, najbolje onaj koji i predaje glazbeni odgoj u sjemeništu.

VII

Trebalo bi uključiti što veći broj sposobnih učenika u poučavanje sviranja glasovira ili harmonijuma, a naročito orgulja, prema prilikama i mogućnostima.

VIII

Zbornom pjevanju sjemeništarača trebalo bi posvetiti posebnu pažnju, u smislu postepenog, sustavnog odgajanja osjećaja za kvalitetno, estetsko religiozno višeglasno pjevanje, a manje za razne priredbe i nastupe. Zbornom pjevanje trebalo bi voditi sposoban nastavnik glazbe, a nikako ne učenik sjemeništarača. Po mogućnosti neka se u zbor uključe svi učenici.

IX

Pučke crkvene popijevke učenici bi trebali prepisivati za svoje potrebe samo pod strogom kontrolom stručnog nastavnika glazbe, da se ne bi loše »crkvene« popijevke još više širile na župe.

X

U svrhu što boljeg, potpunijeg i suvremenijeg glazbenog odgoja sjemeništarača, trebalo bi biskupi temeljitije nadzirati sprovođenje smjernica Crkve o glazbenom odgoju u sjemeništima.

Da bi se ovi prijedlozi mogli ostvariti potrebni su sposobni stručni nastavnici crkvene glazbe, a ne priučeni svećenici-nastavnici, koji predaju glazbeni odgoj u sjemeništima samo zato, jer su nešto muzikalniji od ostalih svećenika, pa zamjenjuju diplomirane crkvene glazbenike, kojih nema dovoljno, ali, nažalost, o pedagogiji i metodici glazbenog odgoja ne znaju gotovo ništa.

U Zagrebu postoji Institut za crkvenu glazbu koji odgaja crkvene glazbenike, ne samo za potrebe župe, nego i za potrebe sjemeništa i novicijata, dajući svojim slušačima uz opću glazbenu teoretsku i praktičku naobrazbu i specijalno znanje iz područja crkvene glazbe, pa i metodike nastave glazbe. Potrebno je da mjerodavni faktori svestrano moralno i materijalno podupiru nastojanja ove mlade, kod nas jedine, ustanove oko odgajanja i obrazovanja crkvenih glazbenika i nastavnika crkvene glazbe u sjemeništima i novicijatima. Samo zajedničkim naporima i međusobnim svestranim potpomaganjem uspjeh ćemo u ostvarenju jedinstvenog plana, programa, udžbenika i sistema glazbenog odgoja u našim srednjim vjerskim školama.